

СУҒОРИЛАДИГАН ЕРЛАРДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ИЧКИ ЕР ТУЗИШНИНГ ЗАРУРИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Бекзод Низамович Инамов

*- қ.х.ф.ф.д. (PhD), к.и.х., “Ўздаверлойиҳа” ДИЛИ мустақил изланувчиси
(DSc) Orcid: [0009-0007-8715-8503]*

Аннотация. Ушбу мақолада суғориладиган ерлардан самарали фойдаланишни таъминлашда ички ер тузиш ишларининг ўрни ва аҳамияти таҳлил қилинган. Ички ер тузиш — деҳқон ва фермер хўжаликларида ерларни тўғри режалаштириш, суғориш тармоқларини оқилона жойлаштириш, агротехник талабларга мувофиқ ердан фойдаланишни ташкил этишда муҳим восита экани асослаб берилган.

Калит сўзлар: ички ер тузиш, суғориладиган ерлар, ердан самарали фойдаланиш, агрорежалаштириш, сув ресурслари, топография, геоахборот технологиялари, фермер хўжалиги.

Республикада кейинги йиллари юз бераётган туб иқтисодий ислохотлар, ердан фойдаланишни, айниқса суғориладиган ерлардан фойдаланиш самарадорлигини оширишга қаратилган қатор ташкилий тадбирлар ичида ички ер тузиш ишларини ўтказишга бўлган зарурият яна алоҳида ўрин тутмоқда. Турли ихтисосликлардаги фермер хўжаликларини барқарор ривожланаётганлиги, деҳқон хўжаликларини ташкил этилаётганлиги, қишлоқ хўжалигига саноатни киритиш натижасида вужудга келаётган агрокластерлар ва агрофирмалар фаолиятларини йўлга қўйилаётганлиги, биринчи навбатда, улар чегараларидаги мавжуд ер майдонлардан самарали фойдаланишни ташкил этиш билан чамбарчас боғлиқдир. Бу эса, сўзсиз ҳар бир хўжаликнинг шакли ва мазмунига мос ички ер тузиш ишларини амалга ошириш заруриятини туғдиради.

Хўжаликда ички ер тузишнинг асосий мақсади-ерлардан ва у билан боғлиқ бошқа ишлаб чиқариш воситаларидан оқилона фойдаланишни уларни муҳофаза қилишни ва яхшилашни ташкил этиш, унинг табиатни муҳофаза қилишга қаратилганлиги ва қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг максимал иқтисодий самарадорлигини таъминлаш ҳисобланади. Бундан кўриниб турибдики, суғориладиган минтақада ички ер тузиш айнан қишлоқ хўжалиги корхоналари тасарруфидаги суғориладиган ерлар ва улар билан чамбарчас боғлиқ бўлган суғориш-зовур тармоқларидан, йўл тармоқларидан ва бошқалардан фойдаланишни ҳамда муҳофаза қилишни оқилона ташкил этган ҳолда қишлоқ хўжалиги ерларининг мумкин қадар юқори самарадорлигини таъминлашга қаратилган.

Шуни алоҳида қайд қилиш зарурки, суғориладиган минтақаларда ўтказиладиган ички ер тузиш ишлари бошқа минтақалардаги ички ер тузиш ишларидан ўзларининг катта аниқлиги, ҳал қилинадиган масалаларининг ранг-баранглиги ҳамда кўлами билан тубдан фарқ қилади. Бундан ташқари, суғориладиган минтақалардаги хўжаликлар ички ер тузиш ишларида наинки ер майдонлари, балки шу билан бир вақтда у ердаги мавжуд суғориш, мелиоратив тармоқлари, шунингдек ички йўл тармоқлари ҳам тўғри жойлаштирилиши катта аҳамиятга эгадир. Бундай инженерлик тармоқларини жойнинг рельефига, ҳолатига нисбатан тўғри ва оқилона жойлаштирилиши ердан юқори самарадорликни таъминлайди.

Фермер хўжалиги ер майдонларини ташкил этиш бўйича ишлаб чиқилладиган ички ер тузиш лойиҳаларида, албатта чорвачилик фермасини жойлаштириш масаласига алоҳида аҳамият бериш зарур. Гап шундаки, суғориладиган деҳқончилик шароитида деҳқончиликни чорвачилик билан боғланган ҳолда олиб борилиши суғориладиган ерлардан фойдаланишда катта самарадорликка эришишга замин бўлади, негаки алмашлаб экиш далаларидан чиқадиган ем-хашаклар чорва моллари учун тўйимли озуқа

бўлса, чорвадан чиқадиган органик ўғитлар суғориладиган ерлардаги тупроқлар унумдорлигини ошириш учун фойдаланилиши мумкин. Шунинг учун фермер хўжалигининг марказини жойлаштириш масаласини ҳал қилишда, хусусан ишлаб чиқариш қисмида хўжаликнинг ички имкониятларидан келиб чиққан ҳолда 20-40 бош қорамолга мўлжалланган ферма биносини жойлаштириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Қишлоқ ёшларини, ишсиз аҳолини иш билан таъминлаш мақсадида кейинги йиллари деҳқон хўжаликларини ташкил этиш, уларни иқтисодий жиҳатдан ривожлантириш масаласига алоҳида эътибор берилмоқда. Шу мақсадларда кейинги 2-3 йилда 250,0 минг гектардан ортиқ суғориладиган экин майдонлари ажратилди ҳамда деҳқон хўжаликлари ташкил этилди. Бундай хўжаликларнинг ўртача ер майдонлари 0,08-0,15 гектарни ташкил этмоқда. Бундай кичик ер майдонларидан фойдаланишни ташкил этишга йўналтирилган ички хўжалик ер тузиш лойиҳасининг таркиби асосан кичик майдонли алмашлаб (навбатлаб) экишни ташкил этиш ва шунга мос равишда экинларни жойлаштиришдан иборат. Айнан бозор конъюнктураси ҳамда деҳқон хўжалигининг суғориладиган экин ерларига мос қишлоқ хўжалик экинларининг серхосил навлари ва турларини танлаш бундай хўжаликлардаги суғориладиган экин ерларидан самарали фойдаланишни ташкил этишга имкон беради.

Ер тузишнинг ижтимоий самарадорлиги хўжаликда ишлаб чиқариш шароитларини ривожлантиришга ва яхшилашга қаратилган. Ушбу жойдаги аҳолини ижтимоий турмуши, меҳнати, маданий-маиший хизмат кўрсатиш ва дам олиш шароитларини яхшиланиши билан узвий боғлиқдир. Ички ер тузишнинг экологик самарадорлиги табиатни муҳофаза қилиш, табиий ресурсларни қайта тиклаш ва улардан оқилона фойдаланиш заруриятидан келиб чиқади. Дунёдаги, хусусан республикамиздаги глобал иқлим ўзгаришининг бугунги ҳолатида суғориладиган минтақалардаги ички ер тузишнинг экологик самарадорлиги катта аҳамиятга эга бўлмоқда.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, юқоридагилар асосида қисқача хулоса қилиш мумкинки, суғориладиган деҳқончилик шароитида қишлоқ хўжалик корхоналари ер майдонларидан самарали фойдаланишни ташкил этишда ички ер тузиш ташкилий-худудий тадбир сифатида алоҳида ажралиб туради. Қишлоқ хўжалик корхоналарининг мавжуд табиий, иқтисодий, ижтимоий шароитларидан келиб чиққан ҳолда бундай ер тузиш ишларини ўтказиш ушбу ҳудуддаги мавжуд ер, сув, меҳнат ва моддий ресурслардан самарали фойдаланишга зарурий замин яратади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Аvezбoев C.A. Волков C.H. Ер тузишни лoйиxалаш. Дарслик. Тошкент, Янги аср авлоди, 2004, 864 б.
2. Абдуллаева М.Т. Қишлоқ хўжалик экинлари мониторингини рақамли технологиялар асосида ташкил этиш усулларини такомиллаштириш (Қашқадарё вилояти мисолида) Қ.х.ф.ф.д. (PhD) дисс.автореферати -Тошкент-2022 й.
3. Мирзаев Қ.Х. Ер тузиш ва ер ресурсларидан фойдаланиш. - Тошкент: “Ўқитувчи” нашриёти, 2018.
4. Раҳимов А.М. Суғориладиган ерларда ер тузишнинг илмий асослари. - Тошкент: ТАТУ нашриёти, 2020.
5. Р.А.Тураев, А.Р.Бабажанов., Б.Н.Инамов. Зарубежный опыт организации эффективного использования земель сельскохозяйственного назначения // Актуальные проблемы современной науки. – Москва: - Отпечатано в ООО «Издательство «Спутник +», 2025. № 1 (142). – S. 19-23.
6. Б.Н.Инамов. Суғориладиган ерлардан самарали фойдаланишни ташкил этишнинг илмий ва услубий жиҳатлари // Хоразм маъмун академияси ахборотномаси – 1/1-2025. Хоразм – 2025. Б. 94-96.

